

Сиг. К. Т. 1139

Инд. № 15358
стр. 16 д. №.

7795

ЃАВАТО НЕКОГАШ И СЕГА

ИЗДАВАЧ:

Пере Алушевски, Ристе Главинчевски,
Општествено-политичките организации и Месната
заедница од Гавато

РЕДАКЦИСКИ ОДБОР:

Илија Алушевски, Методи Газмовски, Стојан Додовски,
Владо Додовски, Борис Начовски и Ристо Цибалевски

ДА ГО ПРЕРОДИМЕ ГАВАТО...

Го напуштивме нашето родно село Гавато, тргнавме по свои патешта во животот, се распилкавме кој таму кој таму. Некои од нас овде, во татковината, посекето, за жал, во белиот свет во потрага по леб и сигурност. Селото остана без своите луѓе, без своето детство, без својата младост. Останаа луѓе во него да живеат со селото и за него и да не дозволат да се снеса од географската карта. Останаа во него и дел од сние што го напуштија. Остана таму, во деветте маали, сред раскошната природа, нашето детство. Во спомените наши искрснуваат тие златни детски денови, бзгрижни и среќни, иако бевме повеќе алжидни одошто сити, зашто живеевме во невремиња, за кои повеќе можат да кажат нашите татковци и дедовци.

Но, верувам, ни еден наш човек, гаваштаец, што се родил и одраснал во селото наше, не го заборавил родното огниште. Со илјадници невидливи нитки нешто посилно од сè го врзува за селото: и оној нашинец што живее во Скопје и Битола, во Белград или Загреб, или кој од скоро или од поодамна се се наоѓа на печалба во Мелбурн и Портхембла, во Гери или во Колумбус... Да, насекаде нè има нас Гаваштани, на сите меридијани од земјината топка.

И сите нас нè влече родниот крај, мајката земја, родната грутка. Нè влече барем да навратиме и да се поклониме пред споменот на нашите дедовци и прадедовци кои одамна, многу одамна ги создале првите никулци на животот во селото од кои тоа израсна големо, најголемо село во пределот Ѓаваткол. И секогаш, тој спомен нè возбудува со најпламена, благородна возбуда. Секој од нас ќе рече: нема ништо поубаво од родното поднебје. Ќе се сетат на него нашите печалбари во туѓите земји и срцето ќе им заплаче за ваму, а песната сама ќе потече од душата: Да се вратиме во родниот крај, да заиграме, да запееме, и да умривме да не жалиме.

Од сите нас зависи дали Ѓавато ќе биде Ѓавато. Дали ќе опстане како село. Се изгради електрична мрежа, има осветление, селово доби и водовод. Утре ќе добие и уште нешто друго што му треба. Ќе му недостасуваат луѓето. Зашто сè со луѓе бидува, вели народната мудрост. Но, селото не може само од себе да се прероди. Луѓето, ѓаваштани — оние што се во селото и оние што се надвор од него, во земјата или во странство, треба да му помогнат.

Како прво и основно, сега се наметнува императивно потребата да се изгради патот. Постои иницијатива на Месната заедница, сите ја поздравуваме таа иницијатива, да се асфалтира патот, зашто без него нема живот. Како? Сите треба да помогнеме со самопридонес. И ние што сме тука во татковината, а и нашите сонародници во странство. Ќе помогне и заедницата. Да помогнеме сите за општото добро, за доброто на нашето село Ѓавато, село големо, прочуено, со славни традиции на гостопримство и непокорување на злото.

Сите нас, што се родивме во тоа катче од земјава, Ѓавато нè повикува со некој немушт глас, нè повикуваат спомените, детството нè повикува да го чуваме селото за да ни биде секогаш убаво, за да навраќаме во него и духовно да се освежуваме со спомените на детството сред негибната девствена природа. Да го преродиме Ѓавато, крајот наш најмил, да ја распретаме пепелта во згаснатите огништа, да го распириме жарот и огништата да се разгорат. Да се врати животот во него...

ЃАВАТО – СЕЛО СО БОГАТО МИНАТО

Населбата што се најдува на падините на планината Бигла, северозападно од Битола, е селото Ѓавато. Тоа е со многу богато историско минаато. Од Битола е оддалечено 18 километри, а приближна е и оддалеченоста од Ресен. Поточно, селото е расположено во подножјето на високиот планински превој наречен Дервен, односно Ѓават или Ѓава, како што обично го викаат некои. Затоа не е ништо чудно што и самото село го носи ова име — Ѓавато. Селото од секогаш го носело ова име, но тоа од секогаш не било на местото каде се најдува сега. Првата населба била токму таму на самиот превој на Дервенот, односно на Ѓават. Ако се земат за точни толкувањата на овие два збора: Дервен од зборот дервенци, тоест собирачи на еден вид данок, како дулие, трошарина, односно некој вид патарина — тогаш Дервен би идело оттаму, а што се однесува, пак, за името Ѓават, тоест Ѓавато исто така би дошло од слични причини, зошто, според грчкиот збор „дјават“, постоел пак еден вид данок под тоа име што се собирал на вакви високи места, превои.

За тоа пак дека навистина првата населба била на Дервенот постојат многубројни докази. Еден непобитен доказ е тој што синорот на селото (границата на нивите, ливадите, шумите и др. имоти на селото) се најдува и денес до синорите на селата Подмочани Козјак и Сапотско во Преспа. Потоа силен доказ е тоа што и денденес по нивите и ливадите на Дервенот и околу него можат да се најдат разни градежни материјали, отпадоци од некогашните градиби што постоеле, а кои при обработката на имотите случајно се откопуваат. Понатаму, имињата на нивите и ливадите, исто така, говорат дека тука некогаш била населбата во непосредна близина. Таков е примерот со неколку парцели на ниви и ливади кои се викаат „градинки“ поради нивната првобитна намена. Биле градини, бавчи на населбата која морала да биде во непосредна близина. Постоенето на старата црква „Св. Богородица“ сè до 1946/47 година, како и обновената зграда на истото место е уште еден доказ, бидејќи и денешното Ѓавато долу каде што сега се најдува има црква под исто име и селска слава „Св. Богородица“ — голема што се слави на 28 август секоја година, и тоа три дена.

Меѓутоа селото не можело засекогаш да остане таму, горе на опасниот превој и крстопат на различни минувачи. Се смета дека тешко го поднесувале селаните тој мачен живот малтретирани честопати од страна на плачкосувачи, зулумџари и сл. И на крајот кога еднаш (а тоа се случувало многупати) било изгорено селото, селаните решиле да се раселат.

Така тие си направиле неколку примитивни живеалишта (колиби) на теренот каде сега се простира селото и започнале нов живот. Легендата вели дека биле направени девет колиби од кои подоцна се создале деветте гаватски мали: Пичалова (Думова), Гулабовска, Маџарова, Митрова, Гимишова, Брајчева, Кипрова (Топева), Савева и Пејчинова. Во прво време гаваштани во новата населба се занимаале претежно со сточарство, а потоа постепено се проширувало и земјоделството. Со потешкотии, но сепак ги обработувале имотите што им останале преку Дервен. Меѓутоа, купувале и други ниви и ливади од Турците од соседното село Доленци, а исто така и создавале нови ораници по Бигла корнејки дрва, смрека и др.

Така растело и се развивало Гавато за да стане подоцна населба од преку 470 куќи со скоро 2.000 жители. Секако дека вака нараснатото село не можело да опстои само со сточарство и земјоделство и затоа се појавила потребата од други занимања — трговијата и печалбарството. Голем број гаваштани станале прочуени трговци што претерувале стока од Преспа и Охрид за Битола, односно Солун и обратно, а многумина од нив биле приморани да заминуваат на печалба отпрвин во Романија (Влашко), Бугарија и Србија на Кумур правење или во Цариград (Станбол) и Солун да работат како продавачи на овошје и зеленчук и др., а во поново време меѓу првите европејци ги минале и океаните и отишле на печалба во Америка, Канада и далечна Австралија.

Гавато е едно од оние села во кои најрано започнале да функционираат редовни основни училишта. Така, уште во 1880 година било основано училиште во селото, но на грчки јазик. Затоа уште вед-

наш се јавил револт кај населението и гаваштани успеале да го истераат грчкиот учител и да назначат учител што ќе предава на македонски — народен јазик. Оттогаш па сè до конечното ослободување на нашата татковина по НОВ иако под разни прилики не престанало школувањето на гаваштани во основното училиште во кое учеле децата од соседните села Кажани и Доленци.

Во борбите за национална и политичка слобода се истакнувале голем број гаваштани. Меѓутоа, учеството на Гавато во Илинденското востание е најзабележително. Покрај Смилево, Цапари, Гавато е востаничко село кое е едно од најпознатите по тоа. Познато е дека во Востанието учествувале околу 300 борци од селото, поделени во 5 чети под водство на војводите: Науме Бендев — Бозбекар, Апостол Гулабов, Митре Грбев и Наум Петров, учителот во селото. И во други прилики селото било горено, но овој пат тоа било речиси до темел спалено, а населението морало да се засолни во соседните села.

Гавато е село што надалеку е познато со својата гостоприемливост. Иако селото важело за едно од бедните села, сепак гаваштани се многу гостоприемливи. Тое се познати како големи оварди (кавалери) и кога се слави во селото трпезите се полни, богати иако понекогаш во текот на годината и се гладувало. Гаваштани се надалеку прочуени играорци и песналии, раскажувачи и шегаци. Во селото од секогаш имало свирачи и тоа по неколку рала. Свадбите, славите, седенките и другите веселби и средби претставуваат посебни фолклорни атракции на кои човек само може да им позавиди.

ЃАВАТО ВО НОВ И РЕВОЛУЦИЈАТА

Но, колку што биле ороводци и играорци, исто толку, и уште повеќе, биле револуционери кога им се заканувала општа опасност не само за нив туку и за целиот наш народ. Револуционерната дејност на ѓаваштани била составен дел на целото нивно битие, а особено тоа дошло до израз како во илинденскиот период, и пред и по него, така и во славната Народноослободителна борба. Во Ѓавато, меѓу првите села, фомирана е партиска келија од многу истакати имиња што ги дало селото. Организирано и смислено, уште од првите мигови на фашистичката окупација, ѓаваштани на својствен начин ги помагале подготовките на наредните настани во Народноослободителната борба, што беа пресудни за националното и социјалното ослободување на нашата земја. Под раководство на Комунистичката партија на Југославија и веќе зрелата партиска келија во Ѓавато, не само што се следеа виорите на целата Втора светска војна, туку и со оружени акции и други пригодни форми на револуционерна дејност, се искажуваше еден револт на оваа грутка од нашата земја.

Печалбари, меѓу првите европјани, комуникативни за целото свое постоење, ѓаваштани имаа прилика меѓу првите да се запознаат со современите револуционерни движења, да ги донесат во селото и да се определат на страната на прогресивните.

Уште со формирањето на првата набавно-продажна задруга во селото во 1938 год., тие, покрај другото, ја видоа својата шанса и на политичко здружување, користејќи ја задругата и за политички, покрај економските цели и задачи. Од друга страна задругата набавува и разна литература. Особено беше читана литературата со револуционерна содржина со кое се сакало да се подготви населението за претстојните настани во НОВ.

Веќе во 1941 год. многу ѓаваштани на чело со својата партиска келија беа добро подготвени да прифатат врз себе тешки и одговорни задачи по директивите на Партијата и не е чудо што Ѓавато стана центар во организирањето на натамошниот тек на настаните за околните села. Всушност, тука се одиграа и многу важни политички средби на истакнати револуционери како што беа: Стив Наумов, Мирче Ацев, Коле Канински и многу други. Ѓаватската партиска организација за целото време на окупацијата служела како база со напредните сили и на преспанскиот крај. Оттука се пренесувал пропаганден материјал, се воспоставувале курирски врски итн. Есента на 1940 год. во Ѓавато доаѓаат и други раководни лица на Партијата како што бил организационист секретар на Партијата во Македонија Влашко Орландиќ. Партиската организација во селото врз себе зема и многу други одговорни задачи: Прифаќање на симпатизери и нивното вклучување во револуционерна дејност, создавање на воспитни групи како и формирање на партиска келии во соседните села.

*За да се добие поцелосна слика за прилогот на гаваштани што го даде во НОВ доволно ќе биде да ги спомнеме овие бројки: две бесилки, тројца осудени на доживотен затвор, четворица осудени на петнаесет годишен затвор, педесет учесници во оружените сили на Народноослободителната војска од кои осум души го положиле својот живот, итн.

Трајан Белев

ЃАВАТО ПО ОСЛОБОДУВАЊЕТО

Кога сè уште чадеа пепелиштата од четиригодишната Народноослободителна војна, кога луѓето се секаваа на свежите морничави, тешки и сурови услови за живот, во Ѓавато почнаа да никнат првите никулци на културата. Во селото постои осумгодишно училиште кое својот зенит го достигнува во периодот од 1953 до 1962 година (437) ученици). Младинската организација, која брои над 400 младинци, успешно работи. Во старата училишна зграда, под скржавата светлина на газијарката, гаваштани гледаат драмски и фолклорни претстави. Тоа не им пречеше. Дури во 1963 година драмскиот и културниот живот во селото ја достигнува својата кулминација. Селото е почесено да учествува на Републичкиот аматрски драмски фестивал во Штип. Таму, со театарската игра „Власт“ од Нушиќ, младинската група од селото го освојува четвртото место. Две години подоцна, драмската група пак е на Републичкиот фестивал во Штип. И долга е редицата на градови каде што драмската група настанувала. Ги подготвила драмските претстави: „Венчаница“, „Измама“, „За

новиот живот“, „Покондирена тиква“, „Обичен човек“, „Александра“ и други.

И, обично како што бидува во животот, некој покрена акција селото да добие електрично осветление. Ѓаваштани го поздравиле овој погон. Ги одржаа кесингата. Со местен самопридонес и Работна рака

Фолклорната група

ги поставиле водоводите во селото и во мај 1964 година, селото го освоило електричната енергија. Работниците веднаш ги спеле од видовите. Погледна Ѓаваштани да инсталираат електрични инсталации, да поставуваат лустери и други електрични апарати за домаќинството. Животот стана поубав. Пет години подоцна е извршена првата целосна реконструкција на електричната мрежа, во 1970 во селото е поставен

и телефон за што се потрошени над 6,5 милиони стари динари. Во овој период Ѓаваштани изградиле нов пат во должина од 800 метри во вредност од 10 милиони стари динари.

Во 1972 година во селото се покренала иницијатива за изградба на водовод. Работите веднаш за-

Драмската група од Ѓавато

почнала. Со местен самопридонес од по 50 илјади стари динари по домаќинство, со учество во работа и друго и со помош од Општинското собрание во Битола и од други извори, Ѓаваштани изградиле модерен водовод чија вредност се оценува на 80 милиони стари динари.

Но и со овие активности гаваштани не се задоволија. Покренаа акција за асфалтирање на патот Кажани — Гавато во Должина од 3 километри. Распишан е местен самопридонес во висина од 80 илјади по домаќинство за сите гаваштани што живеат во селото и надвор од него. Со изградбата на патот гаваштани веруваат во поубави денови.

Печатено во ВГЗ — ООЗТ Висок печат — Битола